

YOSHLARNI KAMOLOTGA ERISHUVIDA BILIMNING TUTGAN O’RNI

Umarov Humoyunmirzo Zahridinbobur o’g’li

Namangan davlat universiteti An’anaviy xonandalik va cholg’u ijrochiligi

kafedraasi stajyor-o’qituvchisi

E-mail: humoyunmirzoumarov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19493046>

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada yoshlarning kamolotga erishishida bilimning tutgan o’rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Unda ilm-ma’rifatning shaxs kamoloti, ma’naviy yetuklik va jamiyat taraqqiyotidagi roli yoritilgan. Shuningdek, yoshlarning bilim olishiga ta’sir etuvchi omillar, kitob mutolaasining ahamiyati, buyuk allomalar hayoti va ilmiy merosining tarbiyaviy jihatlari misollar orqali ochib berilgan. Maqolada yoshlar uchun yaratilayotgan imkoniyatlar hamda ilmga intilish orqali barkamol avlodni tarbiyalash masalalari asoslab berilgan.*

***Kalit so’zlar:** yoshlar, bilim, ma’rifat, ilm-fan, yoshlar kamoloti, barkamol avlod, kitob mutolaasi, ma’naviy tarbiya, ilmga intilish.*

***Аннотация:** В статье анализируется роль знаний в достижении духовного и интеллектуального совершенства молодежи. Освещается значение науки и просвещения в формировании личности и развитии общества. Рассматриваются факторы, влияющие на стремление молодежи к знаниям, значение чтения книг, а также воспитательная роль научного наследия великих мыслителей. В работе также подчеркиваются создаваемые возможности для молодежи и значение образования в воспитании гармонично развитого поколения.*

***Ключевые слова:** молодежь, знания, просвещение, наука, развитие личности, гармонично развитое поколение, чтение, духовное воспитание, стремление к знаниям.*

***Annotation:** This article analyzes the role of knowledge in the intellectual and moral development of youth. The importance of education and enlightenment in personal formation and societal progress is highlighted. The factors influencing young people’s motivation for learning, the significance of reading, and the educational value of the scientific heritage of great scholars are discussed. The article also emphasizes opportunities created for youth and the role of education in fostering a well-rounded and intellectually mature generation.*

***Keywords:** youth, knowledge, enlightenment, education, personal development, well-rounded generation, reading, moral education, pursuit of knowledge.*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Ma’rifatga intilish barcha davrlarda insonlarga xos xususiyat sifatida uning dunyoni bilishidagi vosita bo’lgan. Darhaqiqat, bugun yurtimizda hayotning barcha jabhalarida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilayotgan, O’zbekistonning jahon hamjamiyatida nufuzi tobora ortib borayotgan bir davrda aholining bilimdonligi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev e’tirof etganidek: - “Xalqimiz azaldan ilmi, ma’rifatli kishilarni qadrlagan, ilm ahlini har tomonlama qo’llab-quvvatlagan. Shundan bo’lsa kerak, xalq orasida “Bilagi zo’r birni yiqar, bilimi zo’r mingni” degan naql keng tarqalgan. Shuning uchun ham muqaddas dinimizda ilm-ma’rifat doimo ulug’lanib kelgan. Imom Buxoriyning “Al-jome’ as-Sahih” kitobida “Dunyoda ilmdan boshqa najot yo’q va bo’lmagay” deb ilmga urg’u berib o’tganligi bejiz emas [1]”.

Ilmga intilish garchand yoshidan qat’i nazar barcha insonlarga xos bo’lsada, lekin yoshlik davrida bilim olmoqlikning ijtimoiy xususiyati ko’proqdir. Avvalo, yoshlarda xali hayotiy tajriba bo’lmaganligi uchun tabiiy ravishda bilishga intilish bo’ladi. Ikkinchidan, yoshlarning ongi toza bo’lganligi, xali yaxshilik yomonlik haqida tushunchalari kam bo’lganligi uchun bilimlarni qabul qilish darajasi yuqori bo’ladi. Shu o’rinda xaqimizning “yoshlikda olgan bilim, toshga o’yilgan naqsh kabidir” iborasini, shuningdek, Navoiyning “Yigitlikda yig’ ilmning maxzani, Qarilik chog’i xarj qilgil oni” iborasini ishlatish o’rinlidir. Uchinchidan, xali yoshlarda turmush tashvishlari bo’lmaganligi uchun, ilm olishga shart-sharoit bo’ladi.

Yoshlarni ilmga intilishida quyidagi omillar katta o’rin tutadi. Birinchidan, insonning naslida ilmga intiluvchilar ko’pligi, genetik tarzda unda qobiliyat borligi tufayli bilimli bo’lishi. Ikkinchidan, ota-onasining ziyoli toifasida bo’lishi va, albatta, farzandini ham bilimli bo’lishi uchun ota-ona ta’siri. Uchinchidan, bolaning tarbiya topayotgan muhit, ya’ni, o’qiyotgan maktab va mahallasidagilar bilimga intiluvchi va ma’rifatli kishilar bo’lishi ta’sir etadi. To’rtinchidan, ma’rifat maskanlari yaqinida joylashganligi va yoshlarning bunday maskanlardan bahramand bo’lish darajasi ham yoshlarning ilm olishiga ta’sir etadi.

Shu o’rinda kichikkina tanqidiy mulohaza, agar yoshlar atrof muhitida internet kafelarda, faqat mazmunsiz jangovor va tuturiqsiz maskanlar, tungi bazmgohlar joylashuvi ularni yengil-yelpi hayot sari yetaklaydi, ilmdan uzoqlashtiradi.

Garchand ilm olish vositalari, ya’ni kitoblar, tele-radio, internet ma’lumotlari, audio-video ma’lumotlari, ta’lim yo’nalishlari, repititordan tahsil olish va shu kabi bilim olish yo’nalishlari ko’p hisoblansada, lekin kitobning, ayniqsa, badiiy adabiyotlarning bilim olish inson tarbiyasi, ilm olishida o’zgacha ahamiyatga ega. Bu haqda keyingi davrda juda ko’p gapirilmoqda. Lekin ko’pchilik ma’lumotni, ya’ni bilim axborotini internetdan olish bilan chegaralanmoqda, albatta,

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

shahar joylarida yoki sharoiti bor joylarda internet yoki boshqa vositalar orqali olingan bilim bilan kitobdan olingan bilimni farqi bor.

Aziz Qayumovning “Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino” deb nomlangan ajoyib kishilar hayotidan mavzusidagi kitobini o’qir ekanmiz, o’tmishdagi qiyinchiliklar jarayonida izlanib, o’qib, tahlil va tasniflar asosida yoshlarning bilim olishi, dunyoning qomusiy olimlarga aylanganligi va Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sinolarni bizni faxrimiz sifatida dunyo tan olganligini yana bir bor teranroq xis etasan. Shunday insonlarni hayot yo’llari bilan tanishar ekansan, har bir insonda yangi orzular, ruhiy va ma’naviy kuch-qudrat paydo bo’lishi tabiiydir. O’z davrida yoshlikni ilm izlash bilan o’tkazgan yurtdoshlarimiz hayoti va ijodi kishiga ilhom baxsh etadi.

Mamlakatimiz tarixida uyg’onish davri deb nom olgan va ilm gulshanlarini charog’on etgan yurtdoshlarimizning yoshlik davridagi ilmga bo’lgan intilishlari, kechasi-yu kunduzi xalq manfaatlari yo’lida zahmat chekishlari ularni dunyoga tanitdi. Ularni hayot va ijodlari haqida o’qir ekanmiz, bilim olish va bilimning qadri haqidagi ularning ayrim qarashlariga to’xtalib o’tdik.

Abu Rayhon Beruniyning yoshligi garchand ko’p qiyinchiliklar bilan o’tgan bo’lsada, o’zining tafakkuri o’tkirligi bilan ziyoli insonlar e’tiboriga tushdi. O’sha davrdagi davlat hukmdori uni o’z homiyligiga oladi. Uning bilim tafakkuri va mushohada qobiliyati kuchliligi o’zga mamlakat shohlarining ham e’tiborini tortgan. Ustoz Beruniy bir qancha asarlar yaratgan. Barcha asarlarida ilm to’g’risida alohida to’xtalgan.

Beruniy shunday yozadi, “Zamondoshlarimga nazar solganimda shuni ko’rdimki, ular hamma joylarda jaholat libosini yopinganlar va shu bilan bir-birlari qarshisida faxr qiladilar. Ular fazilat egalariga qarshi dushmanlik olovi bilan lovullab yonadilar va (peshonasiga) ilm muhri bosilgan har bir kishini ta’qib qilib, ungan turli-tuman ozor va yomonlik yetkazadilar [2]”.

Ushbu kitobda keltirilishicha, Beruniy yashagan sharoit, uni o’ragan muhitda ana shu toifadagi shaxslar ko’pchilikni tashkil etar edi. Shunday murakkab davrda yashagan olim tinmay ijod qiladi, ilm-fan rivojiga katta hissa qo’shadi. Beruniy uchun ilm hayotiy zaruriyat edi. Ammo Beruniy atrofidagi bir guruh johillar ilmni tan olmas, ilm ahliga haqoratimiz muomalada bo’lar edi. Shunday kimsalarga javoban Beruniy ilmning qadr- qimmatini baland qo’yish kerakligini insonning chin fazilati ilmda ekanligini ishonch bilan uqtirar edi.

Beruniy ilm haqida shunday degan, “Ilmdan nima foyda bor deguchi qo’pol va badmuomala johillar insonning boshqa xayvonotdan ustunligi ilm tufayli ekanligini bilmaydigan va ilmsiz inson o’z mazmunidan maxrum bo’lajagini ular faxmlamaydilar. Ilmni uning mohiyati uchun o’rganadilar. Ilm insonga lazzat bag’ishlaydi. Odamlar ilm tufayli ezgulikka erishadilar.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Ular ilm tufayli yovuzlikdan xalos topadilar. Shuning o’zi eng aniq foyda, eng katta davlat emasmi, axir!”.

Buyuk olim Beruniyning ilmga bergan ta’rifidagi bu so’zlari har bir insonga ilm-fan qimmatini teranroq anglash, u orqaligina mukammallikka erishish mumkinligini ko’rsatib beradi.

Bugungi mamlakatimizdagi yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlar, ayniqsa, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlarni ilm olishlariga bo’lgan e’tibori cheksiz, tahsinlarga loyiq. Prezidentimiz tashabbusi bilan ta’lim tizimi tadrijiy isloh qilinmoqda. Yoshlarni salohiyatlarini takomilashtirish uchun turli tanlovlar, ko’riklar o’tkazilmoqda. Grant-loyihalar e’lon qilinib, yoshlar ishtiroki rag’batlantirilmoqda.

Bu o’tkazilayotgan tadbirlardan asosiy maqsad yoshlarning ilm olishga bo’lgan intilishlarini kuchaytirish, mukammal bilimga ega bo’lgan kuchli salohiyatli yoshlarni muqaddas vatanimizga fidoiy qilib tarbiyalashdir.

Shu o’rinda Ozbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining bundan bir necha yil avval ta’kidlagan bugungi kunda ham dolzarb ahamiyat kasb etib turgan quyidagi so’zlarini qayd etmoq maqsadlidir: -“Kelajakda O’zbekiston yuksak darajada taraqqiy etgan iqtisodi bilangina emas, balki, bilimdon ma’naviy jihatdan yetuk farzandlari bilan ham jahonni qoyil qilishi lozim”[3].

Bundan shunday saboq chiqarish kerakki, mamlakatimiz xududidan yetishib chiqqan tarixiy, qomusiy olimlarimiz bilan faxrlanibgina qolmasdan, yoshlarimiz ilmi bilan dunyoda nom olmoq va kelajak avlodlar faxriga ham loyiq bo’lmoqlikdir. Zero, xassos adabiyotshunos olim Ozod Sharofiddinov ta’kidlab o’tganidek, “O’tmishdan shon-shuhrat, muvaffaqiyat va parvozlar yaxshi narsa, albatta! Ammo ular shunaqa narsaki, har bir yangi avlod bu shuhratga shuhrat qo’shib turmasa millatning qanoti qayrilib, parvozi susayib qoladi” [4].

Xulosa o’rnida shuni alohida aytish mumkinki, bugungi kunda mamlakatimiz ilm-fanni qo’llab-quvvatlash bo’yicha dunyo reytingida munosib o’rin egallashni tobora qat’iy ta’minlab bormoqda. Zero, ilmga, fan rivojiga yaratilayotgan imkoniyatlar hech shubhasiz, ma’rifatga keng yo’l ochadi. Jamiyatning ilmli, ma’rifatli jamiyat bo’lishi yo’lidagi islohotlar esa o’z o’rnida mamlakat yuksak taraqqiyotga erishishida asosiy omil bo’lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ta’lim-tarbiya – barcha islohotlar zanjirining eng muhim halqasi // <https://kun.uz/news/2021/09/09/talim-tarbiya-barcha-islohotlar-zanjirining-eng-muhim-halqasi> [Murojaat qilingan sana: 25.03.2026]

2. Қаюмов А. Абу Райхон Беруний, Абу Али Ибн Сино. -Т.: Ёш гвардия, 1987. -Б. 28.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

3. Каримов И. А. Баркамол авлод орзуси. – Т.: Шарқ, 1999. – Б. 92.

5. Жабборов Н. Маърифат надир. – Т.: Маънавият, 2010. – Б. 20.